WEN Wales Cymru

CYFLWR Y GENEDL 2026

www.wenwales.org.uk

@WENWales

CYFLWYNIAD

Mae'r adroddiad hwn yn nodi'r wythfed rhifyn yn y gyfres Cyflwr y Genedl. Wedi'i gwblhau yn syth ar ôl etholiadau Senedd 2026, mae'n dod ar adeg o newid gwleidyddol sylweddol yng Nghymru, gan ddod â 27 mlynedd o reolaeth Llafur i ben. Fel rhan o'r rhifyn hwn, fe wnaethom edrych yn ôl ar yr adroddiad cyntaf yn 2018 i asesu sut mae mesurau allweddol o gydraddoldeb rhywedd wedi newid dros amser. Nid yw'r ateb byr, a nodir yn fanwl drwy gydol naratif yr adroddiad, yn ddigon. Er gwaethaf ymrwymiadau a mentrau pwysig, dim ond gwelliannau cyfyngedig y mae bywydau bob dydd menywod ar draws Cymru wedi'u gweld.

Mae menywod bellach yn edrych at Lywodraeth newydd Cymru i ymateb i faint yr her. Mae polygreisis sy'n datblygu ac sy'n cael ei nodweddu gan ansefydlogrwydd byd-eang a phwysau economaidd yn parhau i effeithio ar gymunedau ar draws Cymru, gyda chostau cynyddol ac anghydraddoldeb cynyddol yn llunio bywyd beunyddiol. Ar yr un pryd, mae polareiddio cynyddol yn golygu bod trafodaethau am gydraddoldeb a hawliau dynol yn dod yn bwnc llosg gwleidyddol. Fel bob amser, mae menywod – yn enwedig y rhai o gymunedau sydd wedi'u hymylu – yn parhau i gael eu heffeithio'n anghymesur, boed hynny drwy galedi ariannol, cyfrifoldebau gofalu, neu amlygiad i elyniaeth a gwahaniaethu.

Yn y cyd-destun hwn, rhaid i Gymru wneud popeth o fewn ei gallu i wrthweithio ac adnewyddu ei huchelgais i fod yn arweinydd byd ar gydraddoldeb rhywedd.

Datblygwyd Cyflwr y Genedl yn wreiddiol gan Chwarae Teg mewn ymateb i uchelgais Llywodraeth Cymru i Gymru ddod yn arweinydd byd ar gydraddoldeb rhywedd, a fynegwyd ar Ddiwrnod Rhyngwladol y Menywod 2018. Lansiwyd yr adroddiad cyntaf ym mis Ionawr 2019 i ateb un cwestiwn syml – pa mor gyfartal yw Cymru? Bob blwyddyn, roedd yr adroddiad yn dwyn ynghyd ddangosyddion allweddol o gydraddoldeb rhywedd, gan ddarparu meincnod awdurdodol o gynnydd, neu ddiffyg cynnydd, tuag at yr uchelgais hon.

Yn dilyn cau Chwarae Teg yn 2023, mae wedi bod yn anrhydedd i Rhwydwaith Cydraddoldeb Menywod (RhCM) Cymru barhau â'r gwaith hwn, ond nid yw wedi bod yn siwrnai hawdd. Mae colli Chwarae Teg yn parhau i fod yn ergyd drom. Mae'r trydydd sector yng Nghymru wedi bod yn wynebu pwysau costau difrifol a chynyddol, gan olygu bod angen lleihau gwasanaethau – ac, weithiau, cau – yng nghanol galw cynyddol. O fewn y dirwedd hon, mae nifer fach o sefydliadau menywod yn cael eu gorfodi i wneud dewisiadau anodd ynghylch sut i dargedu eu hadnoddau cyfyngedig er mwyn sefyll eu tir ar gydraddoldeb rhywedd a hawliau menywod yng Nghymru.

Ar yr adeg dyngedfennol hon rydym yn cyhoeddi rhifyn 2026 o Gyflwr y Genedl, gan ddarparu meincnod cyfoes ar gyfer gwaith Llywodraeth newydd etholedig Cymru. Wrth i ni fwrw golwg yn ôl ar flwyddyn arall heb gynnydd clir a chyson ar gydraddoldeb rhywedd, mae angen newid sylweddol ar frys. Rhaid i Lywodraeth newydd Cymru – ochr yn ochr â chyrff cyhoeddus, cyflogwyr a chymdeithas sifil – nid yn unig ddyblu'r addewidion ar gyfer Cymru sy'n gyfartal o ran rhywedd, ond hefyd ymrwymo'r adnoddau sydd eu hangen i gyd-fynd â maint yr uchelgais hon. Bydd RhCM Cymru, gyda chefnogaeth ein clymblaid fywiog o aelodau ar draws Cymru, yn parhau i weithio tuag at ein gweledigaeth gyffredin o Gymru sy'n rhydd rhag gwahaniaethu ar sail rhywedd.

CANFYDDIADAU ALLWEDDOL

Mae ein dadansoddiad o ddata diweddar yn dangos, er ein bod wedi gweld rhai gwelliannau, fod cryn dipyn i wneud o hyd.

Wrth edrych ar yr economi, cynyddodd y bwlch cyflog rhywedd yng Nghymru ychydig o 9% i 9.7%, o'i gymharu â 12.8% ar draws y DU. Ehangodd anghydraddoldebau rhywedd mewn gweithgarwch economaidd ac, yn fwy amlwg, cyfraddau cyflogaeth yn 2025 o'i gymharu â'r flwyddyn flaenorol. Mae'r ddwy gyfradd yn parhau i fod yn uwch i ddynion. Gostyngodd gweithgarwch economaidd a chyfraddau cyflogaeth menywod yn 2025 ac maent wedi gweld cynnydd cyfyngedig yn gyffredinol ers dechrau'r gyfres yn 2018. Er gwaethaf rhai gostyngiadau yn 2025, mae menywod yn parhau i fod dros dair gwaith yn fwy tebygol o fod yn economaidd anweithredol oherwydd cyfrifoldebau gofalu (neu ddomestig), a bron dair gwaith yn fwy tebygol na dynion o weithio'n rhan-amser.

Nid oedd data wedi'i ddadgrynhoi'n rhyngblethol ar weithgarwch economaidd a chyflogaeth yn cyflwyno darlun clir ar gyfer menywod anabl na menywod o leiafrifoedd ethnig. Cynyddodd cyfraddau cyflogaeth a diweithdra ar gyfer y ddau ddemograffeg, tra gostyngodd cyfraddau anweithgarwch economaidd. Mae dehongli newidiadau o flwyddyn i flwyddyn, yn enwedig ar gyfer poblogaethau lleiafrifoedd ethnig, yn parhau i fod yn anodd oherwydd meintiau samplau bach ac anwadalrwydd data. Fodd bynnag, o'i gymharu â ffigurau cyffredinol ar gyfer menywod yng Nghymru, mae bylchau sylweddol o ran anabledd ac ethnigrwydd yn parhau, gan dynnu sylw at yr angen i ddyblu ymrwymiad Cymru i fynd i'r afael ag anfantais lluosog a gwahaniaethu rhyngblethol.

Parhaodd gwahanu galwedigaethol i fod yn ddarlun cymysg yn 2025, gyda chynnydd bach o flwyddyn i flwyddyn

yng nghynrychiolaeth menywod mewn rhai diwydiannau â chyflog uwch, sy'n cael eu dominyddu gan ddynion fel adeiladu, a gostyngiadau mewn eraill fel gwybodaeth a chyfathrebu. Gostyngodd cyfran y busnesau bach a chanolig eu maint dan arweiniad menywod yng Nghymru i 14%, tra bod cynrychiolaeth menywod mewn swyddi uwch wedi cynyddu ychydig o'i gymharu â 2024.

Gan fod menywod bellach yn ffurfio 46% o aelodau'r Senedd, daeth etholiadau 2026 â Chymru gam bach yn nes at gydraddoldeb rhywedd – ond roedd cynnydd yn dibynnu ar fentrau pleidiau gwirfoddol ac mae'n fregus. Ar lefel llywodraeth leol, bu cynnydd i'w groesawu yng nghanran yr arweinwyr benywaidd i 23% (5 allan o 22) ond mae'r ffigurau'n parhau i fod ymhell o fod yn gyfartal. Nid oes unrhyw ddata newydd ar gyfran y cynghorwyr benywaidd wedi'i gyhoeddi ers etholiadau 2022 ac nid oes data ar gael ar gynrychiolaeth menywod mewn cabinetau llywodraeth leol.

Mae dod o hyd i ddata cadarn ar drais, aflonyddu a cham-drin ar sail rhywedd yn parhau i fod yn her. Mae cofnodion yr heddlu, gyda'u cyfyngiad amlwg, yn awgrymu bod cyfran y menywod sy'n dioddef trais rhywiol a throseddau sy'n gysylltiedig â cham-drin domestig wedi lleihau ychydig yn ystod y blynyddoedd diwethaf. Ond roedd y lefelau cyffredinol yn parhau i fod yn syfrdanol o uchel, gyda bron i dri chwarter o droseddau sy'n gysylltiedig â cham-drin domestig a dros 80% o achosion ymosodiadau rhywiol yn cael eu cyflawni yn erbyn menywod. Mae pwysau cynyddol ar wasanaethau arbenigol wedi arwain at gynnydd cyson yng nghyfran y goroeswyr a wrthodwyd yn ystod y blynyddoedd diwethaf, gyda 2024/25 yn nodi'r flwyddyn gyntaf y gwrthodwyd mwy o atgyfeiriadau lloches newydd nag y gellid eu derbyn.

Ar draws Cymru, parhaodd lefelau tlodi i gynyddu. Cododd y risg o dlodi incwm cymharol ar gyfer pob math o aelwyd ac eithrio cyplau pensiynwyr a dynion sengl, gyda'r cynnydd mwyaf arwyddocaol mewn aelwydydd rhiant sengl o 39% i 45%. Mae hyn yn golygu bod aelwydydd rhiant sengl – y mae menywod yn ben ar y mwyafrif helaeth ohonynt – dros ddwywaith yn fwy tebygol o brofi tlodi o'i gymharu â'r cyfartaledd ar gyfer pob aelwyd yng Nghymru. Mae hefyd yn dangos yn glir na ellir mynd i'r afael â thlodi plant heb fynd i'r afael ag achosion sylfaenol tlodi menywod.

Er gwaethaf gostyngiad bach yng nghyfran y menywod sy'n hawlio, roedd menywod yn parhau i gyfrif am bron i 60% o hawlwyr Credyd Cynhwysol ac yn parhau i fod yn fwy tebygol na dynion o ddibynnu ar Gredyd Cynhwysol tra'n gweithio.

RHYNGBLETHEDD

Yn RhCM Cymru, ein gweledigaeth yw Cymru sy'n rhydd rhag gwahaniaethu ar sail rhywedd i bob menyw. Ni ellir cyflawni hyn heb gydnabod bod profiadau menywod yng Nghymru yn aml yn amrywio'n sylweddol yn dibynnu ar hunaniaethau eraill a'u safleoedd cymdeithasol. Cyfeirir at y syniad hwn yn gyffredin fel rhyngblethedd.

Bathwyd y term gan yr ysgolhaig cyfreithiol Kimberlé Crenshaw ym 1989 fel fframwaith i ddeall sut mae profiad Menywod duon o wahaniaethu yn wahanol i brofiadau Menywod gwyn a Dynion duon ac yn aml caiff ei ddileu mewn dadansoddiadau ffeministaidd a gwrth-hiliol.

Mewn theori, mae rhyngblethedd yn disgrifio'r ffordd y mae strwythurau pŵer sy'n gysylltiedig â rhywedd, hil, rhywioldeb, hunaniaeth rhywedd, anabledd, dosbarth, oedran, ffydd a nodweddion eraill yn rhyngweithio. Mae'r strwythurau hyn yn creu, yn lluosi ac yn addasu profiadau o fraint a gormes.

Yn ymarferol, mae unigolion sy'n profi gwahaniaethu rhyngblethol yn tueddu i wynebu heriau ychwanegol a chanlyniadau gwaeth. Gellir gweld hyn yn aml mewn data – os caiff y data hwnnw ei gasglu a'i gyhoeddi. Mae hyn yn parhau i fod yn her, yn enwedig yng Nghymru lle mae meintiau'r samplau'n fach. Ond nid yw'n anorchfygol, ac ni all diffyg data cadarn fod yn esgus dros fethu â chymryd camau ystyrlon.

I fenywod anabl, o'i gymharu â'r flwyddyn flaenorol, gostyngodd anweithgarwch economaidd 3.4 pwynt canran i 44.2%, tra bod y gyfradd ddiweithdra wedi mwy na dyblu o 2.5% i 5.5%. Mae'r ddau yn parhau i fod yn sylweddol uwch na'r gyfradd anweithgarwch economaidd o 27.5% a'r gyfradd ddiweithdra o 3.9% ar gyfer pob menyw. Mae'r bylchau rhywedd mewn anweithgarwch economaidd a chyfraddau cyflogaeth ymhlith pobl anabl yn parhau i fod yn llai nag yn y boblogaeth gyffredinol.

I fenywod o leiafrifoedd ethnig, gostyngodd anweithgarwch economaidd hefyd 2.5 pwynt canran i 36.5%, tra cynyddodd y gyfradd ddiweithdra 1.7 pwynt canran i 8.2%. Mae menywod o leiafrifoedd ethnig yn parhau i fod ar ei hôl hi o'i gymharu â Menywod gwyn a dynion o leiafrifoedd ethnig yn yr ystadegau marchnad lafur hyn, ar wahân i'r gyfradd ddiweithdra. Yn dilyn cynnydd i 15.1%, roedd cyfradd ddiweithdra dynion o leiafrifoedd ethnig bron ddwywaith cyfradd menywod o leiafrifoedd ethnig. Unwaith eto, daw hyn gyda'r rhybudd bod meintiau samplau bach ac anwadalrwydd data ar gyfer poblogaethau lleiafrifoedd ethnig yn ei gwneud hi'n anodd dehongli newidiadau o flwyddyn i flwyddyn.

Mae'r duedd gyffredinol ar gyfer menywod o leiafrifoedd ethnig a

menywod anabl ers dechrau'r gyfres ychydig yn galonogol, gyda chyfraddau cyflogaeth yn codi a chyfraddau anweithgarwch economaidd a diweithdra yn lleihau. Mae hyn yn fwyaf nodedig i fenywod o leiafrifoedd ethnig, tra bod y duedd yn gwrthdroi i ddynion o leiafrifoedd ethnig.

Er bod y data 'menywod yn unig' a ddefnyddir drwy weddill yr adroddiad yn dangos effaith gyffredinol anghyfartaledd rhywedd yn bwerus, nid yw'n dweud llawer wrthym am sut y gall yr effaith hon fod yn wahanol i fenywod â hunaniaethau rhyngblethol gwahanol. Wrth i ni adolygu strwythur a chynnwys Cyflwr y Genedl ar gyfer fersiynau yn y dyfodol, rydym wedi ymrwymo i archwilio pa ddata pellach o dirwedd ystadegol sy'n esblygu y gellir ei ddefnyddio i greu darlun mwy cyflawn o brofiad menywod yng Nghymru.

ANABLEDD A GWEITHGARWCH ECONOMAIDD

Ffynhonnell: Arolwg Blynyddol o'r Boblogaeth, Gorffennaf 2023-Mehefin 2024 a Gorffennaf 2024-Mehefin 2025

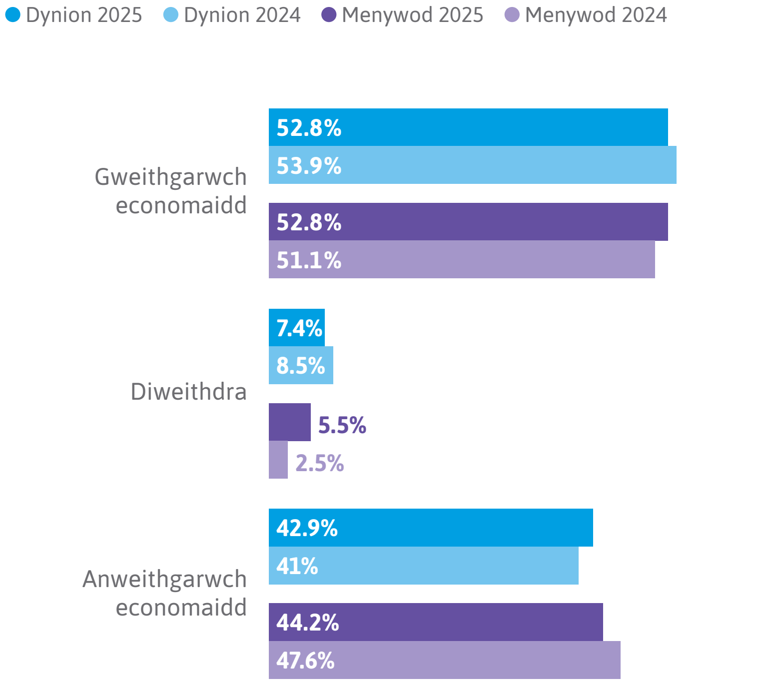

STATWS CYFLOGAETH YN ÔL RHYWEDD AC ETHNIGRWYDD

Ffynhonnell: Arolwg Blynyddol o'r Boblogaeth, Gorffennaf 2023-Mehefin 2024 a Gorffennaf 2024-Mehefin 2025

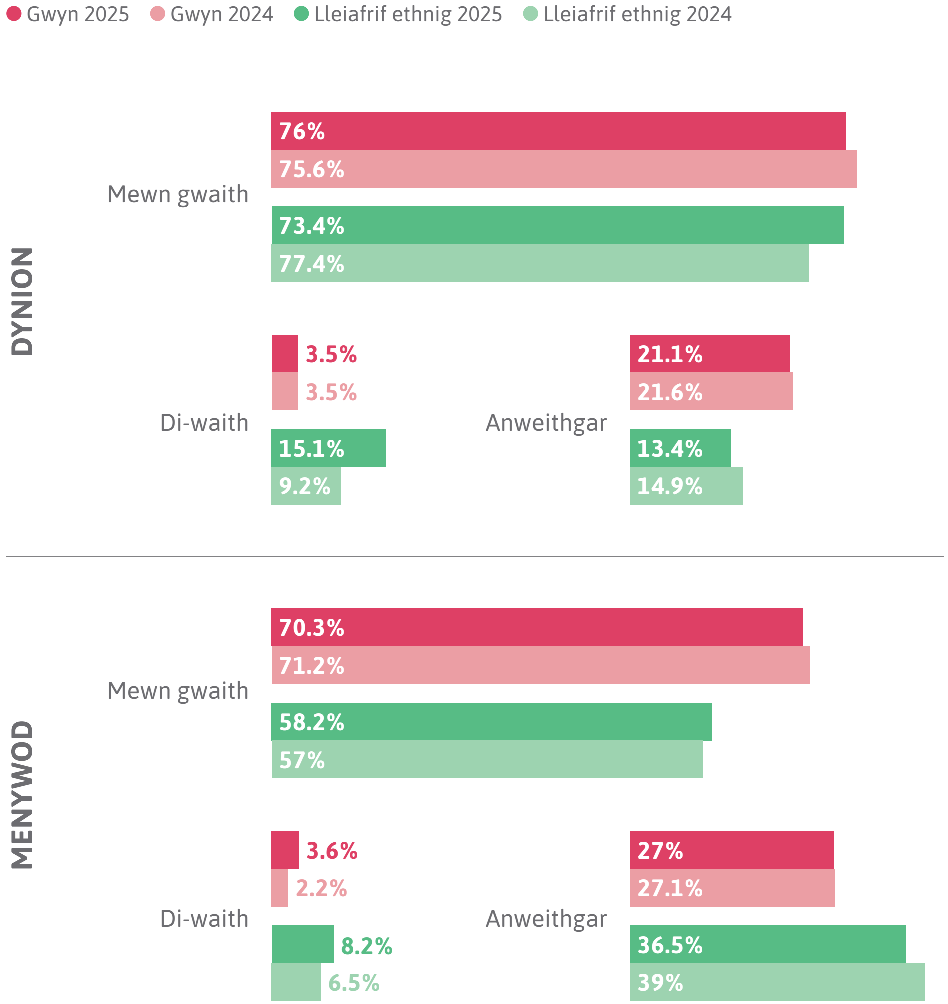

MENYWOD YN YR ECONOMI

Mae safle anghyfartal menywod yn economi Cymru yn parhau i fod yr un fath i raddau helaeth. Maent yn fwy tebygol na dynion o fod yn economaidd anweithgar neu o fod yn gweithio'n rhan-amser, ac maent yn tueddu i gael eu cyflogi mewn gwahanol rolau, sectorau, galwedigaethau a mathau o swyddi. Mae'r gwahaniaethau hyn yn adlewyrchu stereoteipiau rhywedd a chyfrifoldebau gofalu anghyfartal. Mae'r anghydraddoldebau ariannol sy'n deillio o hyn yn cronni dros oes menywod. Ar draws y DU, maent yn arwain at fwlch pensiwn rhwng y rhyweddau o 37%, yr ail fwyaf ym mhob gwlad OECD.[1]

Ar ôl cyfnod o adferiad, roedd cyfraddau chwyddiant prisiau defnyddwyr yn ôl ar gynnydd yn 2025, gan waethygu'r pwysau costau presennol sy'n effeithio'n fwy difrifol ar fenywod na dynion.

Cynyddodd y bwlch cyflog rhywedd yng Nghymru o 9% yn 2024 i 9.7% yn 2025, tra gostyngodd y ffigur ar gyfer y DU gyfan o 13.1% i 12.8%. Mae ffigurau'r bwlch cyflog rhywedd yng Nghymru yn hanesyddol is na'r rhai yn y DU, ac mae'r ddau ffigur wedi bod ar duedd ar i lawr ers dechrau'r gyfres yn 2018. Mae amrywiad sylweddol yn parhau ledled Cymru, o fwlch cyflog rhywedd negyddol o -6% yng Ngwynedd i 26% yn Sir y Fflint.

Ar draws Cymru, ehangodd y bylchau mewn cyfraddau gweithgarwch economaidd (79.4% i ddynion a 72.5% i fenywod) a chyfraddau cyflogaeth (75.8% i ddynion a 69.6% i fenywod). Ar y cyfan, nid yw cyfraddau gweithgarwch economaidd menywod wedi gweld bron unrhyw symudiad o'u lefel sylfaenol o 72.2% yn 2018. Yn bryderus, parhaodd cynnydd cynharach ar gynyddu cyfraddau cyflogaeth menywod, a gyrhaeddodd uchafbwynt o 71.2% yn 2023, i gael ei ddadwneud yn 2025. Ynghyd â hyn gwelwyd cynnydd sydyn yng nghyfradd ddiweithdra menywod o 2.4% i 3.9%, y symudiad unigol mwyaf ers dechrau'r gyfres.

Er gwaethaf gostyngiadau bach yn 2025, mae menywod yn parhau i fod dros dair gwaith yn fwy tebygol o fod yn economaidd anweithgar oherwydd cyfrifoldebau gofalu (neu ddomestig), a bron dair gwaith yn fwy tebygol na dynion o fod yn gweithio'n rhan-amser. Mae'r bylchau hyn wedi culhau ychydig ers 2018, ond maent yn parhau i fod yn sylweddol. Mae canran y menywod sy'n economaidd anweithgar oherwydd cyfrifoldebau gofalu wedi gweld tuedd amlwg ar i lawr (i lawr 7.5 pwynt canran ers dechrau'r gyfres), ochr yn ochr â gostyngiad yng nghanran y menywod sy'n gweithio'n rhan-amser (i lawr 4.6 pwynt canran ers dechrau'r gyfres). Mae'n bosibl bod y tueddiadau hyn wedi'u gyrru gan ehangu gofal plant a ariennir o 2018 ymlaen, ynghyd â chynnydd mewn gweithio hyblyg ers y pandemig. Er y gallai hyn ddangos potensial enfawr gofal plant fforddiadwy a gweithio hyblyg ar gyfer hyrwyddo cydraddoldeb rhywedd, mae'n bwysig nodi nad yw menywod ar yr incwm isaf yn debygol o elwa o'r naill na'r llall ar hyn o bryd.[2]

Ar yr un pryd, gwelodd y blynyddoedd diwethaf gynnydd pryderus yng nghanran y menywod sy'n economaidd anweithgar oherwydd salwch hirdymor. Er bod canrannau cyffredinol yn parhau i fod yn is i fenywod o'i gymharu â dynion, maent wedi codi bron ddwywaith mor gyflym ers 2018 (cynnydd o 6.6 pwynt canran i fenywod o'i gymharu â chynnydd o 3.8 pwynt canran i ddynion). Gall hyn adlewyrchu gwahaniaethau yn y ffordd y mae menywod a dynion yn profi canlyniadau iechyd a mynediad at ofal ac mae'n tanlinellu pwysigrwydd datblygu Cynllun Iechyd Menywod Cymru i sicrhau y gall pobl gael mynediad at ofal amserol o ansawdd uchel waeth beth fo'u rhywedd. Mae angen dadansoddiad pellach o ddata iechyd wedi'i ddadgrynhoi yn ôl rhywedd i ddeall y deinameg hyn yn llawn.

TÂL FESUL AWR

Ffynhonnell: Arolwg Blynyddol o Oriau ac Enillion (ASHE), 2024-25, Daearyddiaeth Gwaith, Tabl 7.6a

CYFLOG CANOLRIFOL YR AWR[2]

	Gweithwyr benywaidd	Gweithwyr gwrywaidd	Gweithwyr yng Nghymru
2025	£15.78	£17.48	£16.58
Newid	+£0.72	+£0.93	+£0.78
2024	£15.06	£16.55	£15.80

[1] OECD (2025), Pensions at a glance 2025

[2] Argraffiad dros dro o set ddata 2025 a ddefnyddiwyd
[3] (Cymraeg)

BWLCH CYFLOG RHYWEDD YN ÔL AWDURDOD LLEOL

Ffynhonnell: Arolwg Blynyddol o Oriau ac Enillion (ASHE), 2024-25, Daearyddiaeth Gwaith, Tabl 7.6a

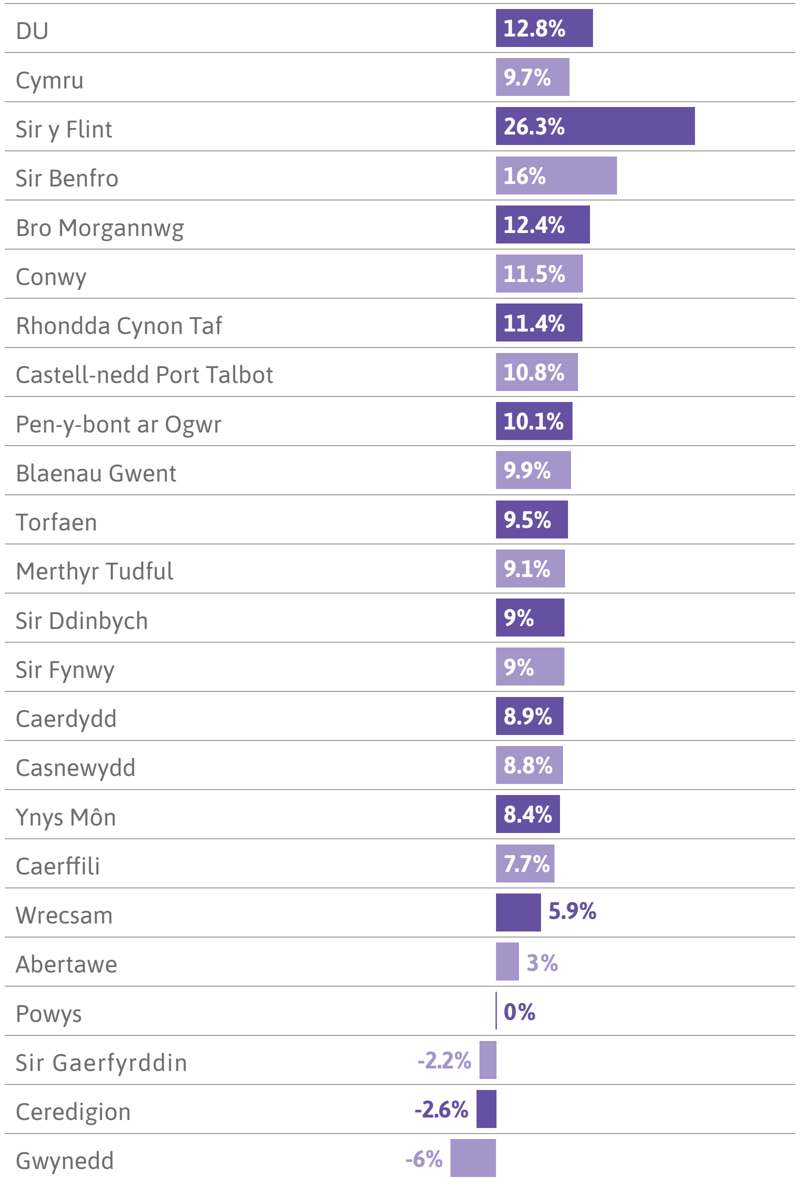

CYMHARU BWLCH CYFLOG RHYWEDD 2024-2025

Local Authority	2024	2025[4]	Gwahaniaeth
DU	13.1%	12.8%	-0.3%
Cymru	9.0%	9.7%	0.7%
Blaenau Gwent	12.4%	9.9%	-2.5%
Pen-y-bont ar Ogwr	3.3%	10.1%	6.8%
Caerffili	11.0%	7.7%	-3.3%
Caerdydd	6.3%	8.9%	2.6%
Sir Gaerfyrddin	-6.4%	-2.2%	4.2%
Ceredigion	-3.4%	-2.6%	0.8%
Conwy	14.9%	11.5%	-3.4%
Sir Ddinbych	2.6%	9.0%	6.4%
Sir y Flint	27.7%	26.3%	-1.4%
Gwynedd	-1.5%	-6.0%	-4.5%
Ynys Môn	14.2%	8.4%	-5.8%
Merthyr Tudful	2.1%	9.1%	7.0%
Sir Fynwy	12.2%	9.0%	-3.2%
Castell-nedd Port Talbot	14.8%	10.8%	-4.0%
Casnewydd	6.0%	8.8%	2.8%
Sir Benfro	21.4%	16.0%	-5.4%
Powys	2.2%	0.0%	-2.2%
Rhondda Cynon Taf	8.8%	11.4%	2.6%
Abertawe	6.5%	3.0%	-3.5%
Torfaen	18.7%	9.5%	-9.2%
Bro Morgannwg	13.3%	12.4%	-0.9%
Wrecsam	1.1%	5.9%	4.8%

[4] Argraffiad dros dro o set ddata 2025 a ddefnyddiwyd

GWEITHGARWCH ECONOMAIDD YN ÔL RHYWEDD AC OEDRAN

Ffynhonnell: Arolwg Poblogaeth Blynyddol, Gorffennaf 2024-Mehefin 2025

● Dynion ● Menywod

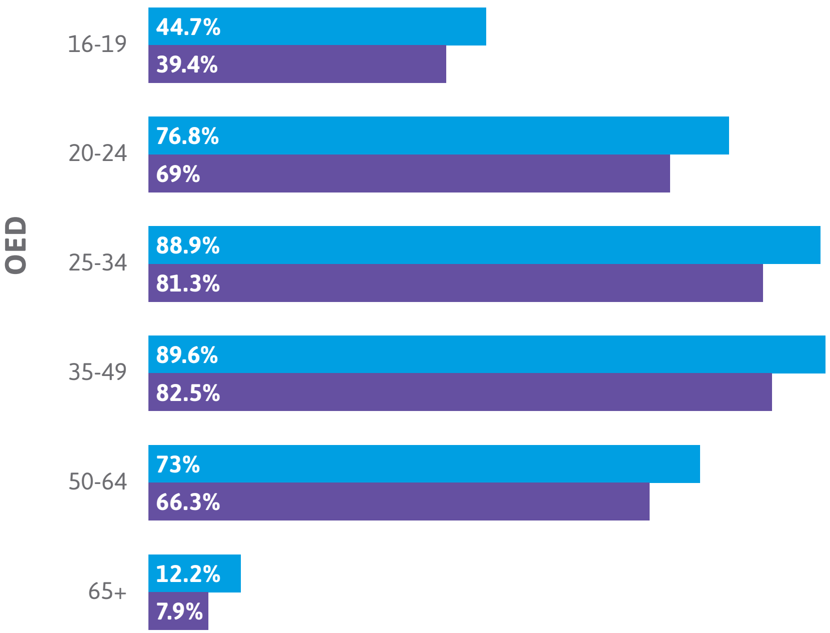

79.4% O DYNION

72.5% O FENYWOD

16-64 oed yn economaidd weithgar

ANWEITHGARWCH ECONOMAIDD YN ÔL RHYWEDD AC OEDRAN

Ffynhonnell: Arolwg Poblogaeth Blynyddol, Gorffennaf 2024-Mehefin 2025

● Dynion ● Menywod

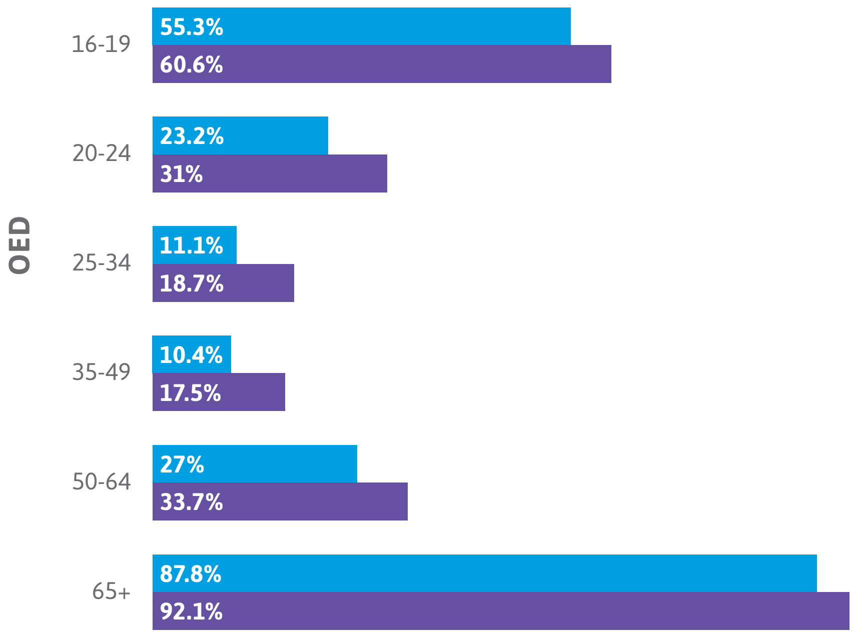

20.6% O DYNION

27.5% O FENYWOD

Mae 27.5% o fenywod yn economaidd anweithgar o'i gymharu â 20.6% o ddynion

RHESYMAU DROS ANWEITHGARWCH ECONOMAIDD YN ÔL RHYWEDD

Ffynhonnell: Arolwg Poblogaeth Blynyddol, Gorffennaf 2024-Mehefin 2025

● Dynion ● Menywod

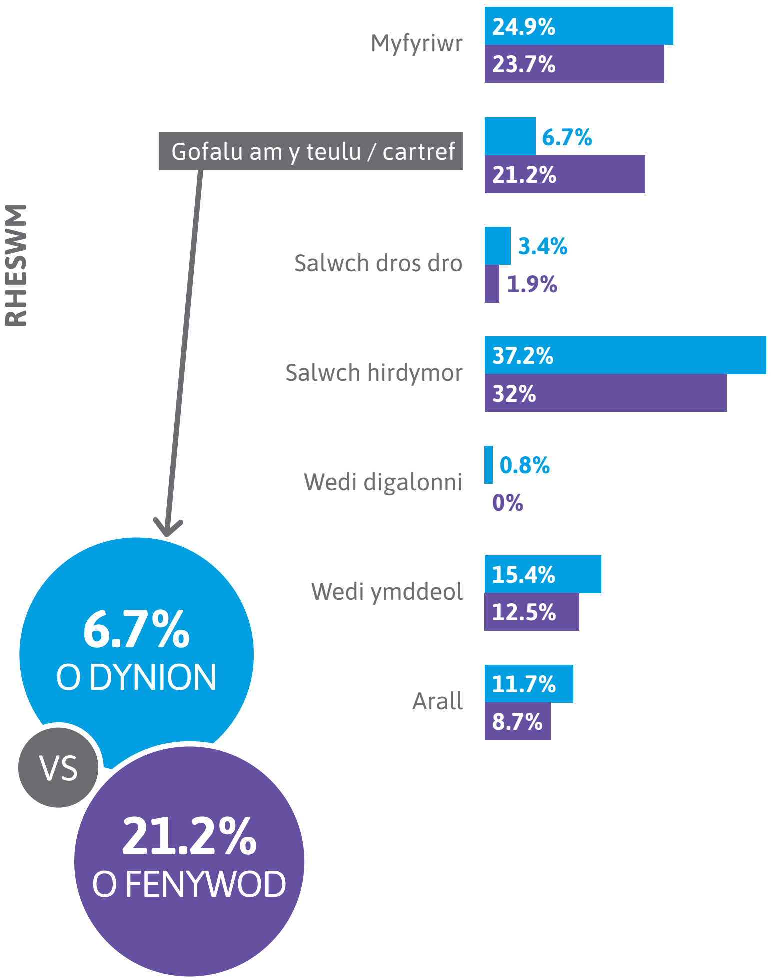

CYFLOGAETH A DIWEITHDRA

CYFRADDAU DIWEITHDRA YN ÔL RHYWEDD AC OEDRAN

Ffynhonnell: Arolwg Poblogaeth Blynyddol, Gorffennaf 2024-Mehefin 2025

● Dynion 2025 ● Dynion 2024 ● Menywod 2025 ● Menywod 2024

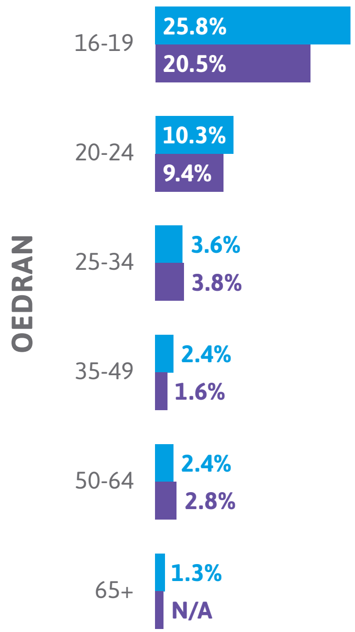

Cyfraddau Cyflogaeth 16-64 Oed

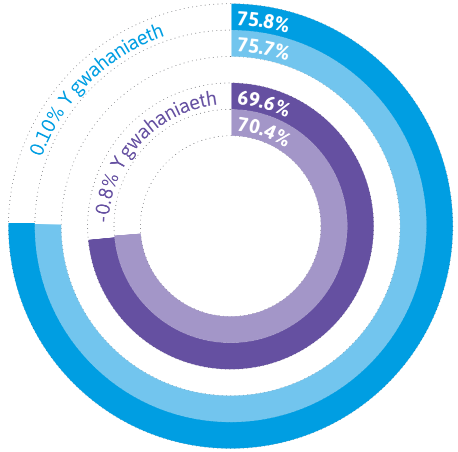

Cyfraddau Diweithdra 16-64 Oed

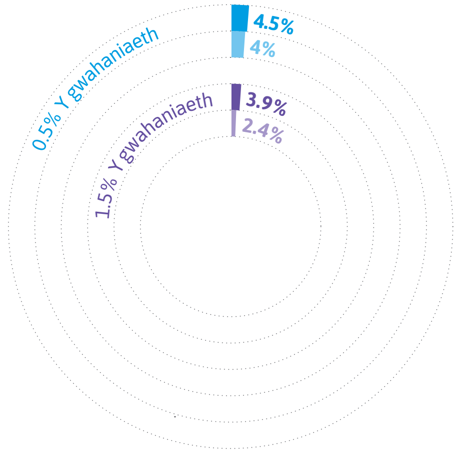

HUNANGYFLOGAETH

CYFRAN Y MENYWOD A'R DYNION RHWNG 16-64 OED SY'N HUNANGYFLOGEDIG

Ffynhonnell: Arolwg Blynyddol o'r Boblogaeth, Gorffennaf 2023-Mehefin 2024 a Gorffennaf 2024-Mehefin 2025

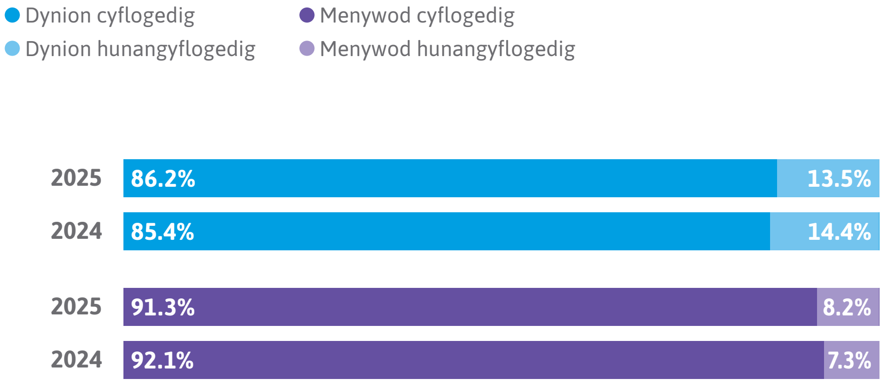

PATRYMAU GWAITH

CYFRAN Y MENYWOD A'R DYNION RHWNG 16-64 OED SY'N GWEITHIO RHAN-AMSER

Ffynhonnell: Arolwg Blynyddol o'r Boblogaeth, Gorffennaf 2023-Mehefin 2024 a Gorffennaf 2024-Mehefin 2025

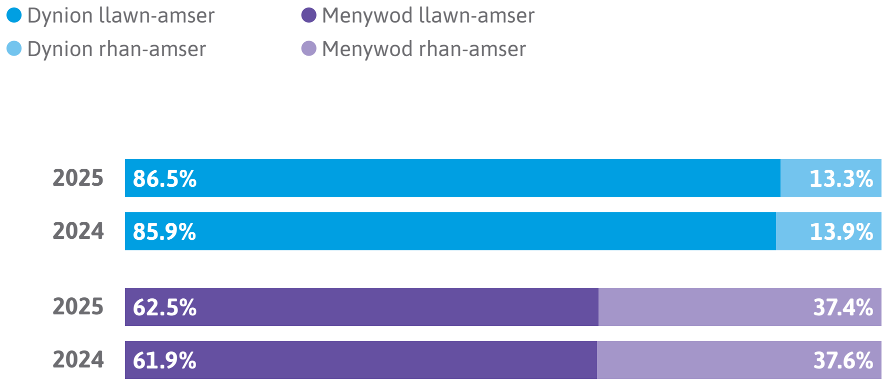

PATRYMAU GWAITH FESUL OEDRAN

Ffynhonnell: Arolwg Poblogaeth Blynyddol, Gorffennaf 2024-Mehefin 2025

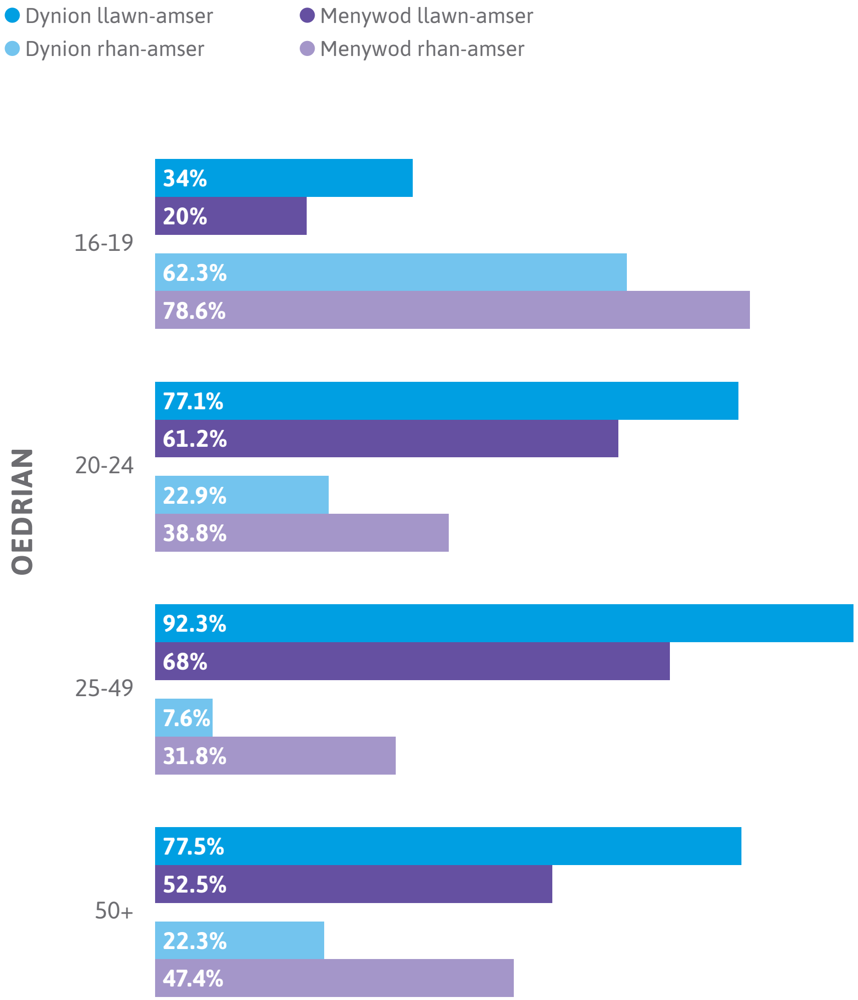

PATRYMAU GWAITH FESUL ORIAU

Ffynhonnell: Arolwg Poblogaeth Blynyddol, Gorffennaf 2024-Mehefin 2025

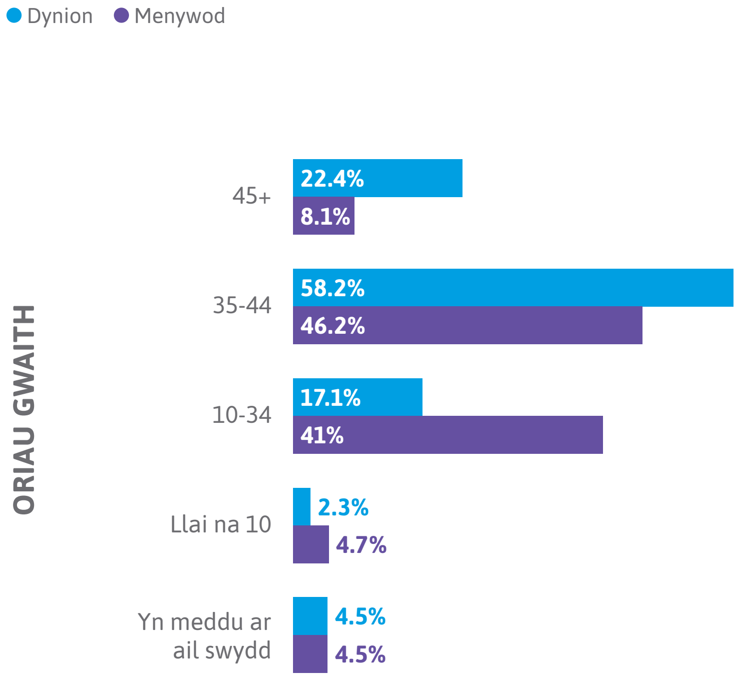

MENYWOD WEDI'U CYNRYCHIOLI

Mewn democratiaeth iach, mae angen i benderfynwyr adlewyrchu amrywiaeth lawn y boblogaeth maen nhw'n ei gwasanaethu. Mae cynrychiolaeth amrywiol a chyfartal yn helpu i sicrhau bod polisi a deddfwriaeth yn diwallu anghenion pawb, gan gynnwys y rhai o gymunedau sydd wedi'u hymylu.

Yn 2003, Cymru oedd y ddeddfwrfa gyntaf yn y byd i gyflawni cynrychiolaeth o 50% i fenywod. Ond nid yw hyn wedi'i gynnal mewn unrhyw etholiad ers hynny, ac mae cynrychiolaeth menywod sy'n profi gwahaniaethu rhyngblethol wedi parhau i fod yn gyfyngedig iawn.

Daeth etholiadau Senedd 2026 â Chymru gam bach yn nes at gydraddoldeb rhywedd, gyda menywod yn sicrhau 46% o seddi yn y Senedd estynedig. Er bod hwn yn gynnydd bach o'i gymharu â'r 43% a gyflawnwyd yn 2021, roedd cynnydd yn dibynnu ar fentrau gwirfoddol rhai pleidiau ac felly mae'n fregus.[3] Gostyngodd cyfran y menywod yng nghabinet newydd Llywodraeth Cymru i 47% o 64% yn y cabinet blaenorol. Ar adeg ysgrifennu'r adroddiad hwn, nid oedd data ar amrywiaeth ehangach y Senedd newydd ar gael eto.

Gan nad oes ffigurau cyfredol ar gynrychiolaeth menywod ymhlith cynghorwyr llywodraeth leol, rydym wedi cyhoeddi canlyniadau etholiad 2022 (36%), sy'n darparu'r meincnod diweddaraf sydd ar gael. Yn ôl Arolwg Ymgeiswyr Llywodraeth Leol 2022, roedd 3% o ymgeiswyr etholedig o gefndir lleiafrifol ethnig ac roedd 8% yn nodi eu bod yn LHDTC+, ond oherwydd cyfraddau ymateb amrywiol ac isel, gallai'r ffigurau gwirioneddol amrywio'n sylweddol.[4] O ran arweinyddiaeth, roedd cyfran yr arweinwyr a phrif weithredwyr llywodraeth leol benywaidd yn 23% ym mis Ebrill 2026. Er bod hyn yn gynnydd o 2025, mae'r ffigurau'n parhau i fod ymhell islaw'r cyfartaledd.

Yn 2024-25, penododd Llywodraeth Cymru 60% o fenywod i benodiadau cyhoeddus, o'i gymharu â 50% yn y flwyddyn flaenorol, gyda chynrychiolaeth lleiafrifoedd ethnig yn 19% a phenodiadau cynyddol o bobl anabl yn 15%.[5] Er bod hyn yn awgrymu tuedd gadarnhaol mewn penodiadau newydd, mae'n ddarlun anghyflawn gan nad oes ffigurau ar gael ar gyfer yr holl benodiadau cyhoeddus, gan gynnwys ailbenodiadau.

CYNRYCHIOLAETH YNG NGWLEIDYDDIAETH CYMRU

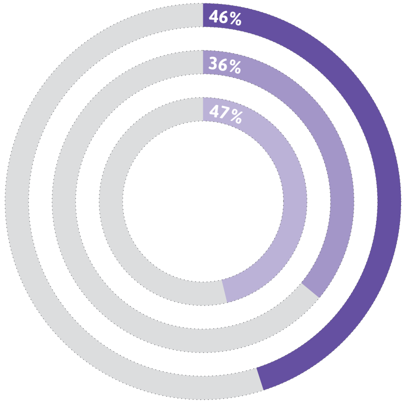

- AS Benywaidd
- Cynghorwyr Benywaidd
- AS Benywaidd Cymreig (San Steffan)

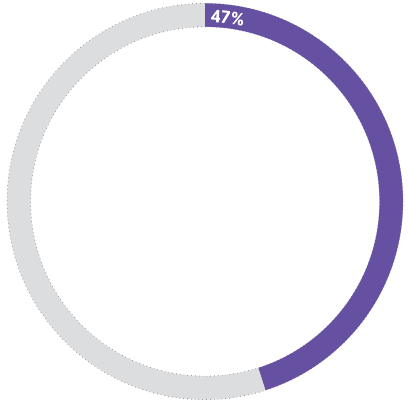

- Cabinet Llywodraeth Cymru

ARWEINYDDIAETH MEWN LLYWODRAETH LEOL

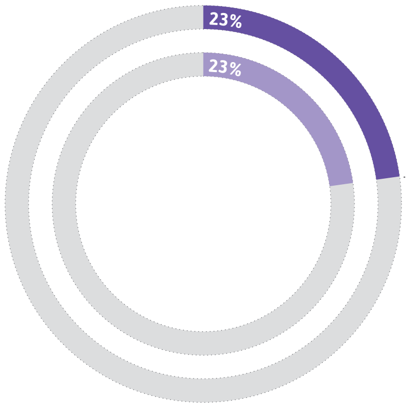

- Prif Weithredwyr Benywaidd mewn Cynghorau
- Arweinwyr Benywaidd mewn Cynghorau

CYNRYCHIOLAETH YM MYWYD CYHOEDDUS CYMRU

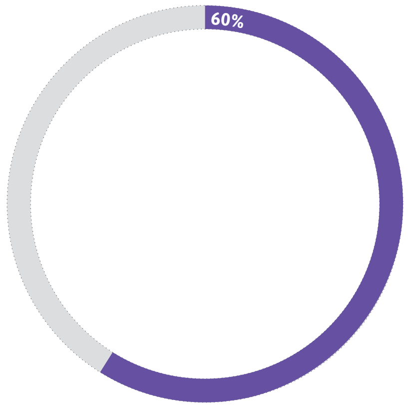

- Penodiadau benywaidd

BUSNES A'R GWEITHLE

Mae gwahanu rhywedd ar draws gwahanol sectorau a galwedigaethau yn parhau i fod yn agwedd bwysig ar anghydraddoldeb economaidd menywod. Gwelodd rhai diwydiannau â chyflogau uwch, lle mae dynion yn dominyddu, gynnydd bach yng nghynrychiolaeth menywod, fel adeiladu lle cododd y ffigurau o 16% yn 2024 i 17% yn 2025. Daeth hyn ochr yn ochr â gostyngiadau mewn sectorau eraill â chyflogau uwch, fel gwybodaeth a chyfathrebu, lle gostyngodd cynrychiolaeth menywod 10 pwynt canran, o 47% i 37%.

Cynyddodd cynrychiolaeth menywod mewn iechyd, sector sy'n draddodiadol yn cael ei ddominyddu gan fenywod ac sy'n talu'n is, o 78% i 80%, tra gostyngodd eu cynrychiolaeth mewn addysg o 67% i 65%. Ers dechrau'r gyfres yn 2018, mae cynrychiolaeth menywod mewn meysydd lle mae dynion yn dominyddu fel gweithgynhyrchu ac adeiladu wedi cynyddu ychydig, er ei bod yn parhau i fod ymhell islaw cynrychiolaeth dynion, tra bod gorgynrychiolaeth menywod mewn iechyd, addysg a gweinyddiaeth gyhoeddus wedi aros yr un fath i raddau helaeth. O ystyried y trawsnewidiadau mawr sydd ar y gweill o fewn economi a marchnad lafur Cymru, mae'r diffyg cynnydd hwn yn frawychus. Heb weithredu ar unwaith a gweithredu pendant gan lywodraethau, busnesau ac addysgwyr, mae gwahanu rhywedd yn mynd i ddyfnhau, a bydd menywod yn cael eu gadael ar ôl.

Gostyngodd cyfran y busnesau bach a chanolig eu maint dan arweiniad menywod yng Nghymru eto ac mae bellach yn 14%, yr un fath ag ar draws y DU. Mae Cymru a'r DU wedi gweld dirywiad cyson mewn busnesau bach a chanolig dan arweiniad menywod ers 2021. Er bod cynrychiolaeth menywod mewn swyddi uwch wedi cynyddu ychydig yn 2025 o'i gymharu â 2024 (o 36.5% i 37.4%), nid oes unrhyw welliant hirdymor gweladwy ers 2018.

CYDBWYSEDD RHYWEDD MEWN SECTORAU YNG NGHYMRU

Ffynhonnell: Swyddi'r gweithlu yn ôl diwydiant (SIC 2007) a rhyw, Mehefin 2025

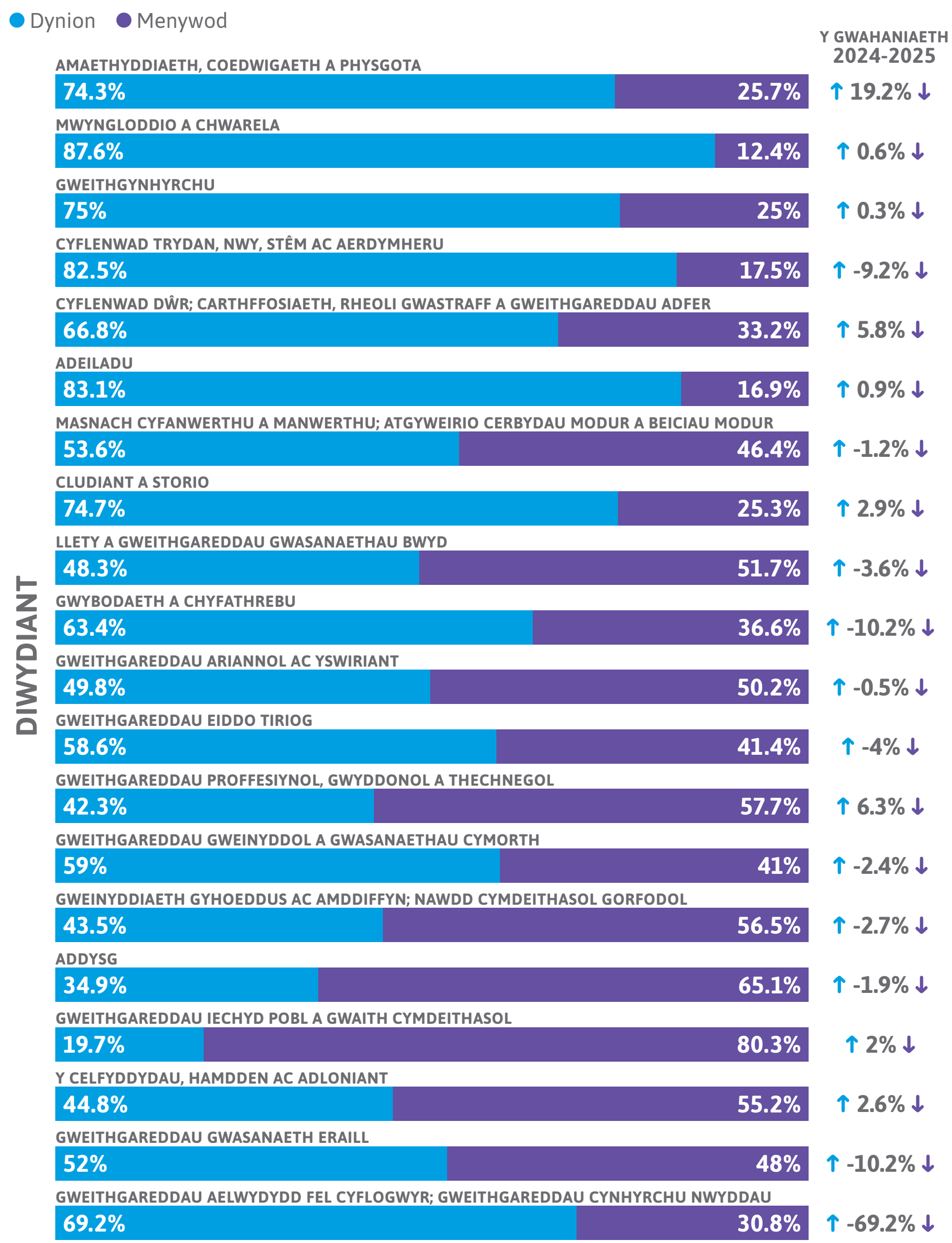

CYFRAN Y MENYWOD A'R DYNION SY'N GWEITHIO MEWN GWAHANOL ALWEDIGAETHAU

Ffynhonnell: Arolwg Poblogaeth Blynyddol, Gorffennaf 2024-Mehefin 2025

● Dynion ● Menywod

GALWEDIGAETHAU			Y GWAHANIAETH 2024-2025
Rheolwyr, cyfarwyddwyr ac uwch swyddogion	Dynion	12.4%	↑ 1.3%
	Menywod	8.1%	↑ 1.2%
Galwedigaethau proffesiynol	Dynion	21.7%	↑ 0.3%
	Menywod	25.8%	↑ 0.8%
Galwedigaethau proffesiynol a thechnegol cyswllt	Dynion	14.6%	↑ 0.3%
	Menywod	15.6%	↑ 0.5%
Galwedigaethau gweinyddol ac ysgrifenyddol	Dynion	5.7%	↑ 0.5%
	Menywod	14.5%	↑ 0.0%
Galwedigaethau crefftau medrus	Dynion	16.7%	↑ 1.0%
	Menywod	2.7%	↑ 0.4%
Galwedigaethau gofalu, hamdden a gwasanaeth eraill	Dynion	3.9%	↓ -0.4%
	Menywod	14.3%	↓ -1.6%
Galwedigaethau gwerthu a gwasanaethau cwsmeriaid	Dynion	5.5%	↓ -0.7%
	Menywod	8.7%	↑ 0.4%
Gweithredwyr prosesau, offer a pheiriannau	Dynion	9.3%	↓ -1.9%
	Menywod	1.6%	↓ -0.3%
Galwedigaethau elfennol	Dynion	9.7%	↓ -0.6%
	Menywod	8.5%	↓ -1.2%

CYFRAN Y MENYWOD A'R DYNION MEWN ROLAU UWCH A PHROFFESIYNOL

Ffynhonnell: Arolwg Poblogaeth Blynyddol, Gorffennaf 2024-Mehefin 2025

● Dynion ● Menywod

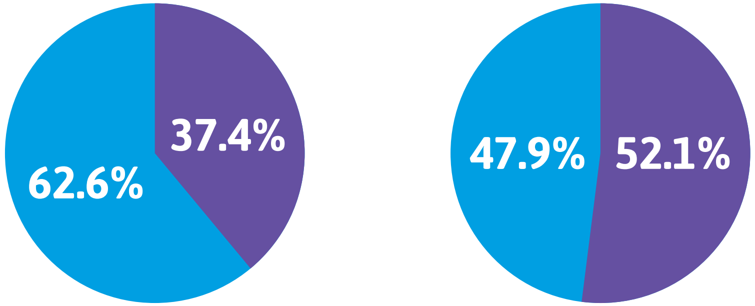

Rheolwyr, cyfarwyddwyr ac uwch swyddogion

Galwedigaethau proffesiynol

ARWEINWYR BUSNES

Ffynhonnell: Arolwg Hydredol o Fusnesau Bach 2024

Yng Nghymru, mae

14%

o fusnesau bach a chanolig yn cael eu harwain gan fenywod

Ar draws y DU

14%

o fusnesau bach a chanolig yn cael eu harwain gan fenywod

MENYWOD MEWN PERYGL

Mae sefyllfa gymdeithasol ac economaidd anghyfartal menywod yn eu rhoi mewn mwy o berygl o dlodi a chaledi ariannol, yn ogystal â cham-drin, aflonyddu a thrais ar sail rhywedd.

Mae data cadarn ar raddfa trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol (VAWDASV) yng Nghymru yn gyfyngedig iawn. Mae'r rhan fwyaf o'r data sydd ar gael yn seiliedig ar gofnodion yr heddlu. Mae troseddau a gofnodwyd gan yr heddlu ond yn cynnwys rhai agweddau ar y cam-drin, yr aflonyddu a'r trais y mae menywod yn eu dioddef. O ganlyniad i raddfa'r tan-adrodd – yn ôl Rape Crisis England and Wales, nid yw pump o bob chwech o fenywod sy'n cael eu treisio yn ei adrodd i'r heddlu – dim ond ffracsiwn o raddfa wirioneddol VAWDASV y mae'r data hwn hefyd yn ei ddangos.[6] Nid yw data a gofnodwyd gan yr heddlu fel arfer yn cael ei gyhoeddi ar wahân ar gyfer Cymru, sy'n golygu bod ffigurau ar sail Cymru a Lloegr yn unig. Ar hyn o bryd, mae Cyflwr y Genedl yn parhau i ddibynnu ar y wybodaeth hon fel yr orau sydd ar gael, ond rydym yn cydnabod yn llawn ei chyfyngiadau a'r angen am ddata gwell.

O fewn y rhybuddion a nodir uchod, gwelodd y flwyddyn flaenorol ostyngiad bach yng nghyfran y troseddau a adroddwyd sy'n gysylltiedig â thrais rhywiol a cham-drin domestig a gyflawnwyd yn erbyn menywod yng Nghymru a Lloegr. Rhwng 2024 a 2025, gostyngodd cyfran y troseddau trais rhywiol yn erbyn menywod o 83% i 82.1% a gostyngodd cyfran y troseddau sy'n gysylltiedig â cham-drin domestig o 72.5% i 72.1%.

Ychydig iawn o newid sydd wedi bod i'r ffigurau hyn dros y blynyddoedd. Pan gafodd ei gyhoeddi gyntaf yn 2019 a 2020 yn y drefn honno, roedd cyfran y troseddau yn erbyn menywod sy'n gysylltiedig â cham-drin domestig yn 75% a chyfran y troseddau trais rhywiol yn erbyn menywod yn 85%.

Dros yr un cyfnod, mae pwysau cynyddol ar wasanaethau arbenigol yng Nghymru wedi arwain at gynnydd cyson yng nghyfran y goroeswyr y bu'n rhaid eu troi i ffwrdd. Yn ôl Cymorth i Ferched Cymru, roedd 2024/25 yn drobwynt trist gan mai dyma'r flwyddyn gyntaf y gwrthodwyd mwy o atgyfeiriadau newydd i lochesi nag y gellid eu derbyn.[7] Fel mewn blynyddoedd blaenorol, gwasanaethau llai 'gan-ac-i' a oedd yn cefnogi menywod o gymunedau ymylol oedd y mwyaf dwys o'r datblygiadau hyn. Ynghyd â dyblu ymrwymiadau i ddileu gwahaniaethu ar sail rhywedd a cham-drin menywod ar bob lefel o gymdeithas, rhaid i Gymru weithredu cyllid cynaliadwy ar frys ar gyfer y sector VAWDASV.

DIOGELWCH MEWN MANNAU CYHOEDDUS

Ffynhonnell: Arolwg Cenedlaethol Cymru, 2025

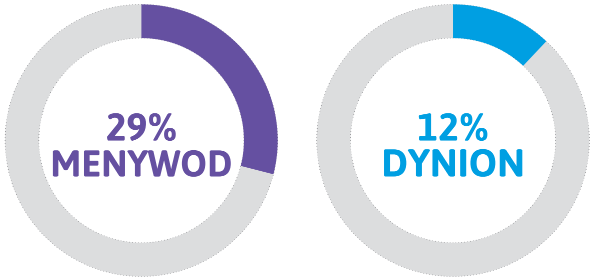

Teimlo'n anniogel wrth gerdded ar eu pen eu hunain yn eu hardal leol ar ôl iddi dywyllu

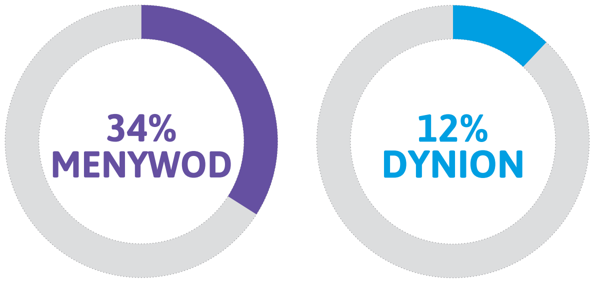

Teimlo'n anniogel ar ôl iddi dywyllu ar drafnidiaeth gyhoeddus

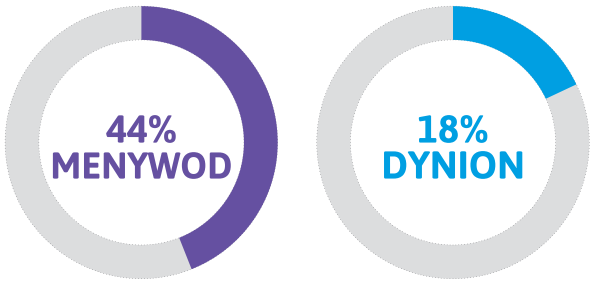

Teimlo'n anniogel gartref, yn cerdded yn yr ardal leol neu'n teithio

ACHOSION O GAM-DRIN DOMESTIG A THRAIS RHYWIOL (CYMRU A LLOEGR)

Ffynhonnell: ONS, Cyffredinrwydd cam-drin domestig a nodweddion dioddefwyr, Tablau Atodiad, Mawrth 2025, Tabl 1; Cyffredinrwydd troseddau rhywiol a nodweddion dioddefwyr, Mawrth 2025, Tabl 1a.

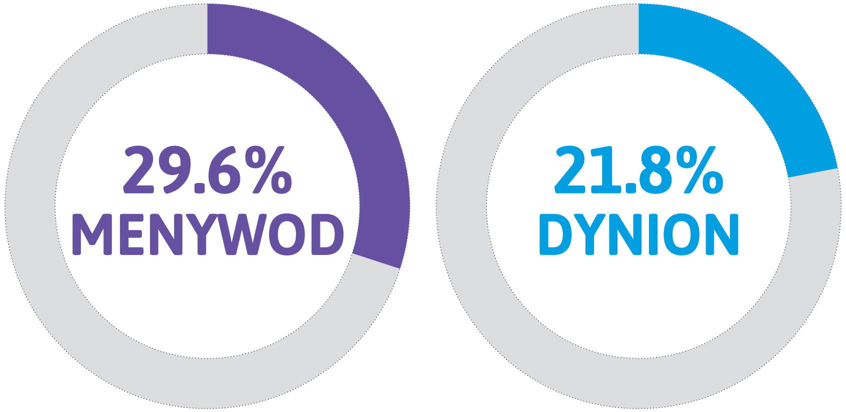

Canran o bawb a brofodd gam-drin domestig ers yn 16 oed

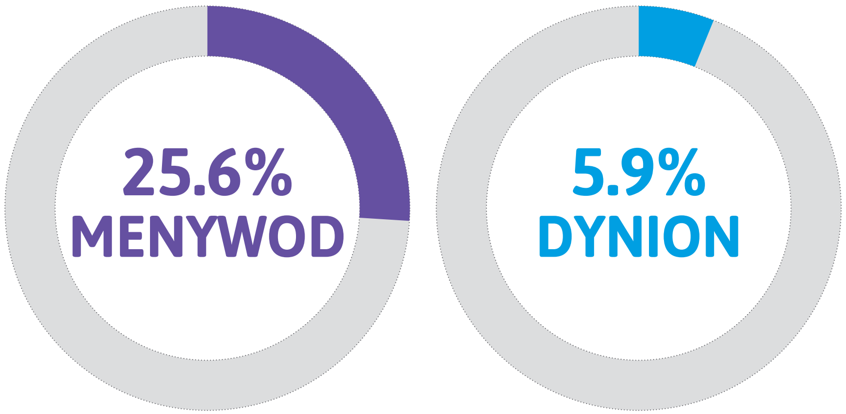

Canran o bawb a brofodd ymosodiad rhywiol ers yn 16 oed

CYFRAN Y TROSEDDAU SY'N GYSYLLTIEDIG Â CHAM-DRIN DOMESTIG A GOFNODWYD GAN YR HEDDLU (CYMRU A LLOEGR)

Ffynhonnell: ONS, Cyffredinrwydd cam-drin domestig a nodweddion dioddefwyr, Tablau Atodiad, Mawrth 2025, Tabl 15

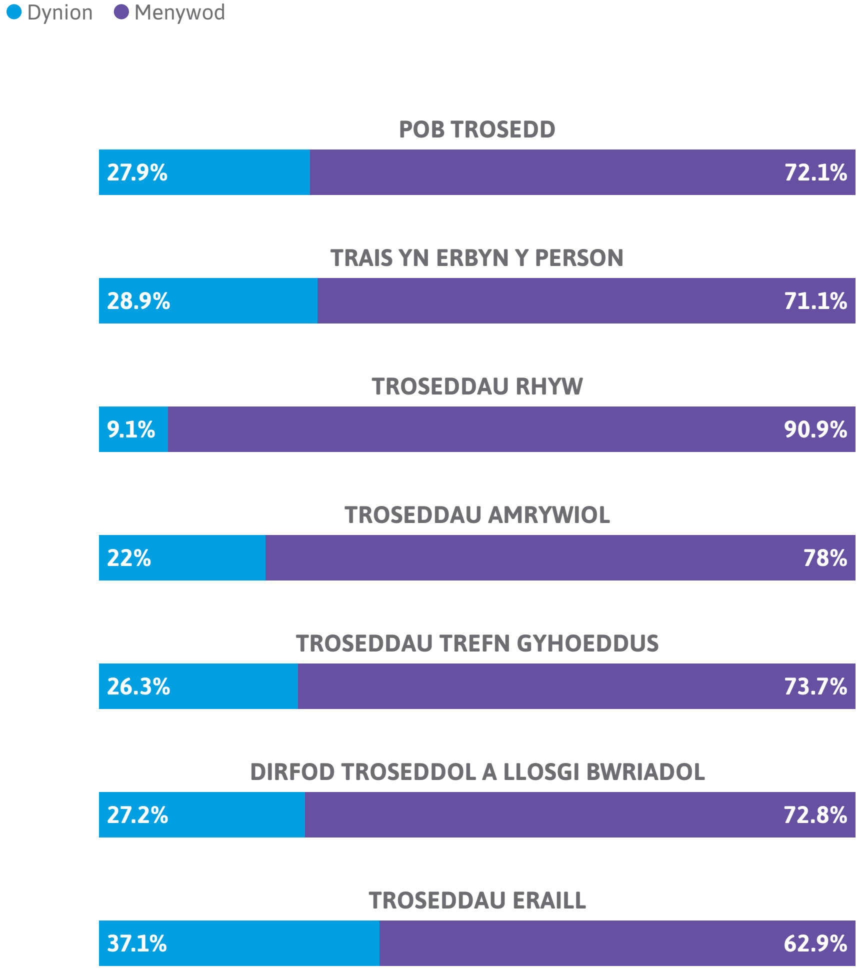

CAM-DRIN DOMESTIG

Ffynhonnell: ONS, Cyffredinrwydd cam-drin domestig a nodweddion dioddefwyr, Tablau Atodiad, Mawrth 2025, Tabl 8, 11 ac 15

2025

16.8% pob trosedd a gofnodwyd yng Nghymru sy'n gysylltiedig â cham-drin domestig

49.3% pob trosedd trais yn erbyn menywod a gofnodwyd yng Nghymru a Lloegr sy'n gysylltiedig â cham-drin domestig

72.1% yr holl ddioddefwyr cam-drin domestig yng Nghymru a Lloegr sy'n fenywod

TRAIS RHYWIOL

Ffynhonnell: ONS, Cyffredinrwydd troseddau rhywiol a nodweddion dioddefwyr, Mawrth 2025, Taflen waith 18; Cyffredinrwydd troseddau rhywiol a nodweddion dioddefwyr, Tablau Atodiad, Mawrth 2025, Tabl 15

82.1% YR ACHOSION O YMOSODIADAU RHYWIOL A GOFNODWYD SY'N CAEL EU CYFLAWNI YN ERBYN MENYWOD

90.9% Y TROSEDDAU RHYWIOL SY'N GYSYLLTIEDIG Â CHAM-DRIN DOMESTIG A GOFNODWYD SY'N CAEL EU CYFLAWNI YN ERBYN MENYWOD

CANRAN YR ATGYFEIRIADAU LLOCHES NEWYDD SY'N CAEL EU GWRTHOD YNG NGHYMRU

Ffynhonnell: Cymorth i Ferched Cymru, Cyflwr y System 2026

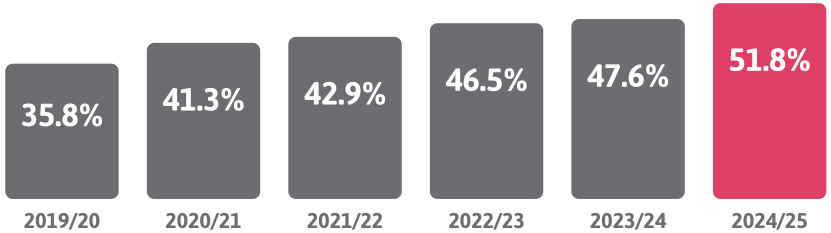

LLINELL GYMORTH BYW HEB OFN 0808 80 10 800 (FFONIO/TECSTIO)

MAE DATA AR DRAWS CYMRU A LLOEGR YN DANGOS:

BOD 1 O BOB 4 MENYW WEDI CAEL EU TREISIO NEU WEDI DIODDEF YMOSODIAD RHYWIOL FEL OEDOLYN[8]

74,174 NIFER YR ACHOSION O DREISIO A GOFNODWYD GAN YR HEDDLU YN Y FLWYDDYN A DDAETH I BEN YM MIS MAWRTH 2025[9]

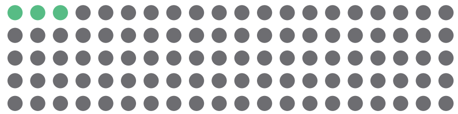

DIM OND 3 O BOB 100 O ACHOSION O DREISIO A GOFNODWYD GAN YR HEDDLU A ARWEINIODD AT GYHUDDIAD YN YR UN FLWYDDYN[10]

MAE 6 O BOB 7 ACHOS A DREISIO YN ERBYN MENYWOD YN CAEL EU CYFLAWNI GAN RYWUN Y MAEN NHW'N EI ADNABOD[11]

TLODI

Mae tlodi yng Nghymru yn ôl ar gynnydd ac mae sefyllfa anghyfartal menywod yn y farchnad lafur a chymdeithas yn gyffredinol yn eu gwneud yn fwy bregus i hyn. Yn 2025, roedd 22% o gartrefi yng Nghymru mewn perygl o dlodi incwm cymharol, o'i gymharu â 21% yn 2024.

Tra bod lefelau tlodi wedi cynyddu ychydig ar gyfer pob math o aelwydydd ac eithrio dynion sengl heb blant a chyplau sy'n bensiynwyr, aelwydydd rhiant sengl welodd y cynnydd mwyaf arwyddocaol o 39% i 45%. Dilynwyd hyn gan fenywod sengl, a welodd gynnydd o 20% i 23%. O ystyried mai menywod yw mwyafrif helaeth rhieni sengl Cymru, mae'r ffaith bod bron i hanner yr aelwydydd hyn yn profi tlodi unwaith eto yn dangos na allwn ddileu tlodi plant heb fynd i'r afael ag achosion sylfaenol tlodi menywod.

Daeth 2026 â newidiadau i ystadegau tlodi'r Adran Gwaith a Phensiynau, sydd bellach yn dibynnu'n fwy ar ddata gweinyddol yn hytrach nag ymatebion i arolygon i leihau incwm sydd ar goll neu sydd wedi eu tan-adrodd.[12] Rhyddhawyd data yn seiliedig ar y dull newydd hwn gyntaf ar gyfer y cyfartaledd tair blynedd hyd at fis Mawrth 2025, ynghyd â data diwygiedig ar gyfer y ddau gyfnod adrodd blaenorol. Mae'r ffigurau sydd wedi'u cynnwys yn yr adroddiad hwn yn seiliedig ar y dull newydd ac nid ydynt yn gymharol yn uniongyrchol â'r rhai mewn adroddiadau Cyflwr y Genedl blaenorol.

Fel mewn blynyddoedd blaenorol, mae tlodi a fesurir ar lefel aelwydydd yn debygol o guddio graddfa lawn tlodi menywod. Efallai na fydd adnoddau rhwng cyplau heterorywiol yn cael eu rhannu'n gyfartal, yn enwedig gan fod menywod yn tueddu i gael llai o fynediad at incwm annibynnol ac yn fwy tebygol o hepgor hanfodion i ddarparu ar gyfer eu plant.[13]

TLODI INCWM CYMHAROL YN ÔL MATH O DEULU

Ffynhonnell: Llywodraeth Cymru, Tlodi incwm cymharol: Ebrill 2024 i Mawrth 2025, HBAI ar ôl costau tai

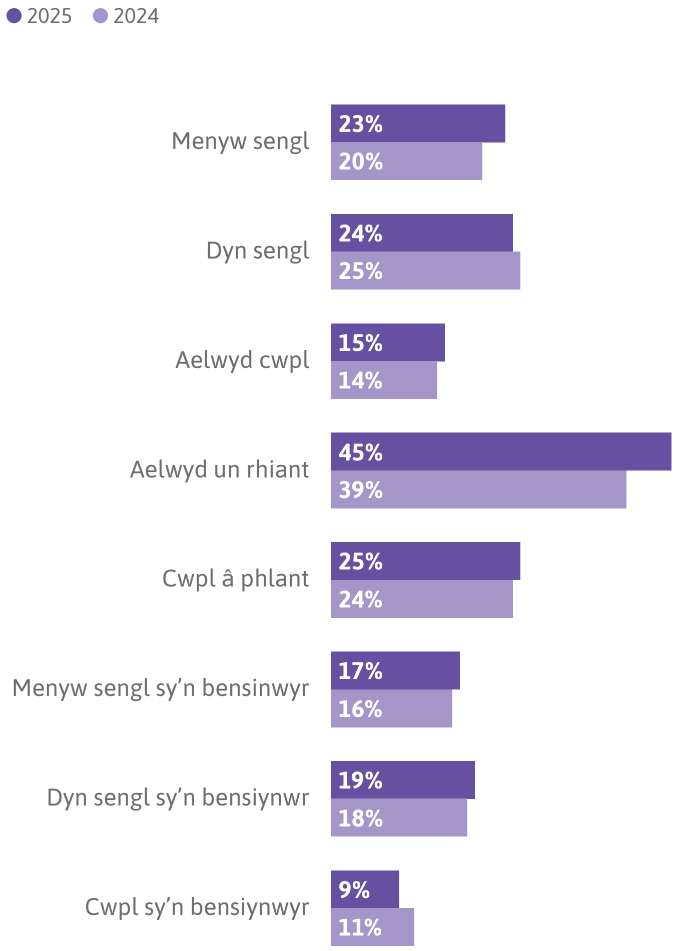

[13] UK Women's Budget Group (2022)

PATRYMAU GWEITHIO A THLODI

Ffynhonnell: Llywodraeth Cymru, Tlodi incwm cymharol: Ebrill 2024 i Mawrth 2025, HBAI ar ôl costau tai

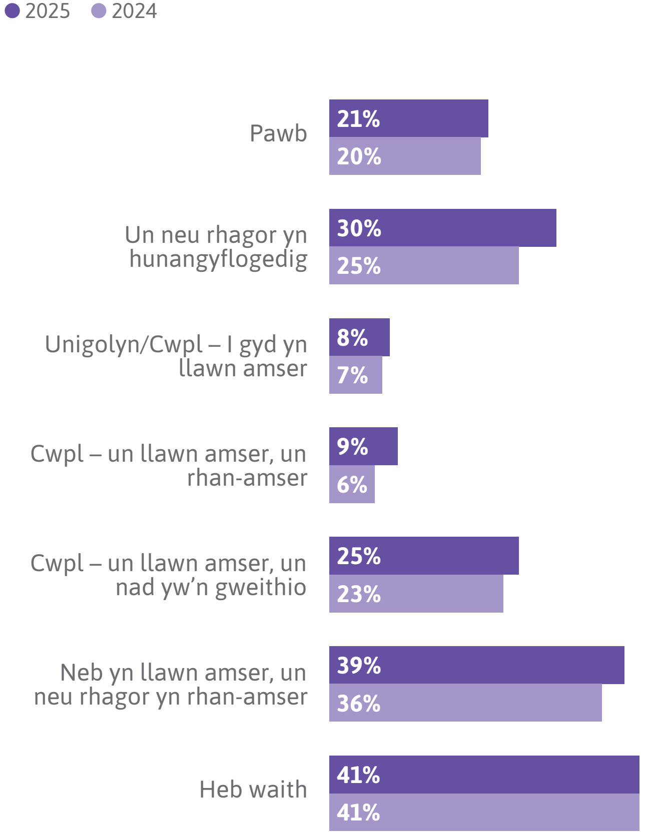

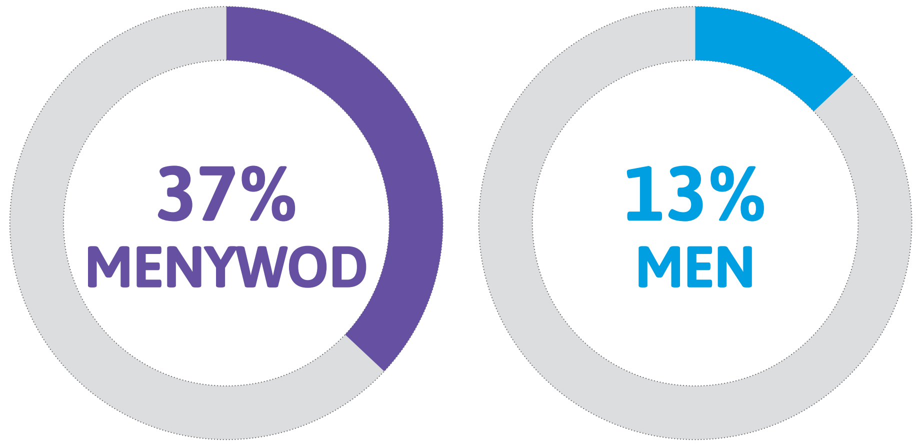

YNG NGHYMRU YN GWEITHIO'N RHAN-AMSER

O AELWYDYDD YNG NGHYMRU YN BYW MEWN TLODI INCWM CYMHAROL

DIWYGIO NAWDD CYMDEITHASOL A LLES

Dylai'r system nawdd cymdeithasol ddarparu rhwyd ddiogelwch hanfodol i bobl sy'n canfod eu bod allan o waith neu mewn trafferthion ariannol. Fodd bynnag, mae aelwydydd heb waith yn parhau i fod yn y perygl uchaf o dlodi, sef 41%.

Credyd Cynhwysol yw'r prif ffynhonnell gymorth i'r rhai sydd allan o waith, yn ogystal â'r rhai nad yw eu hincwm yn darparu digon i fyw arno. Er gwaethaf gostyngiad bach ers 2024, menywod oedd yn parhau i fod bron i 60% o hawlwyr Credyd Cynhwysol yng Nghymru yn 2025. Er bod y ffigurau bron yn gyfartal yn 2018, mae cyfran menywod sy'n hawlio Credyd Cynhwysol wedi gweld cynnydd bron yn gyson dros y blynyddoedd.

Fel rhan o'r "symudiad rheoledig" o fudd-daliadau etifeddol i Gredyd Cynhwysol, gwelodd 2025 gynnydd mawr yn nifer yr hawlwyr o Gredyd Cynhwysol heb unrhyw ofynion gwaith.[14] Yn y data ar gyfer Cymru, mae'r newid hwn yn y gronfa o hawlwyr Credyd Cynhwysol yn dangos fel gostyngiad yng nghyfran yr hawlwyr mewn gwaith o 36% yn 2024 i 30% yn 2025. Yn bwysig, nid yw hyn yn golygu bod y pwysau ar bobl mewn gwaith â chyflog isel, y mae menywod yn ei deimlo'n waeth na dynion, wedi lleihau. Ar 35%, mae menywod yn parhau i fod yn fwy tebygol na dynion (ar 24%) o ddibynnu ar Gredyd Cynhwysol hyd yn oed tra'n gweithio.

Mae cyfyngiadau Credyd Cynhwysol wrth amddiffyn menywod rhag tlodi a'u cefnogi i ddod yn annibynnol yn ariannol wedi'u dogfennu'n dda.[15] Er y gallai penderfyniad Llywodraeth y DU i ddileu'r terfyn dau blentyn leddfu'r pwysau ar rai teuluoedd, fe'i cyflwynwyd ochr yn ochr â chyfundrefn amodau llymach, gan gynnwys ar gyfer y rhai mewn gwaith â chyflog isel. Mae'r newidiadau hyn yn peryglu tanseilio cydraddoldeb rhywedd ymhellach drwy wthio menywod i swyddi o ansawdd isel heb gyfleoedd i ddatblygu a'i gwneud hi'n anoddach cydbwyso gwaith â thâl a chyfrifoldebau gofalu.

HAWLWYR CREDYD CYNHWYSOL YN ÔL RHYWEDD

Ffynhonnell: DWP, Medi 2024-25, trwy Stat-Xplore

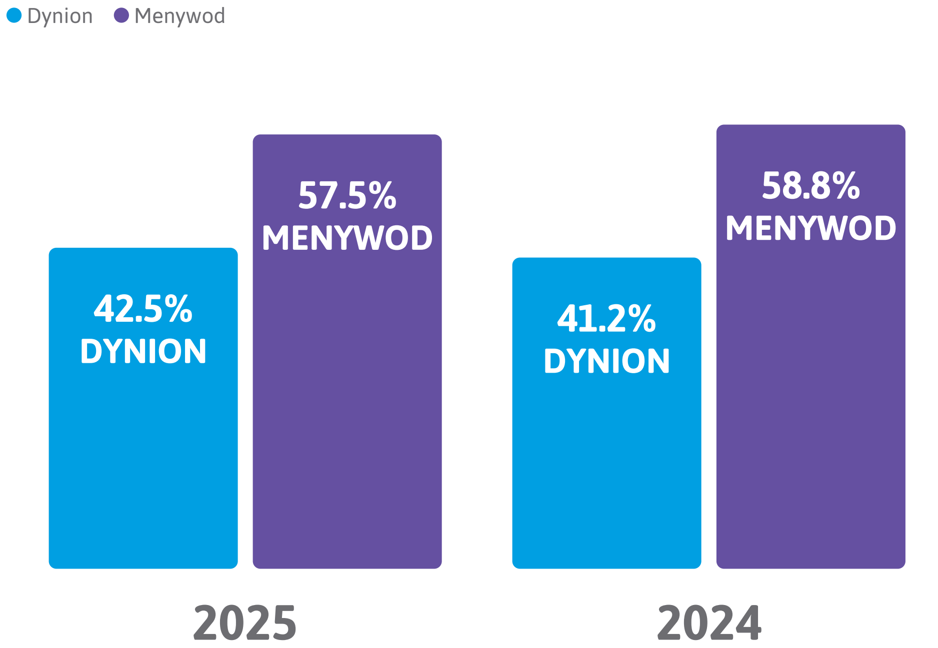

Mae

o'r rhai sy'n hawlio Credyd Cynhwysol yng Nghymru yn fenywod

Mae

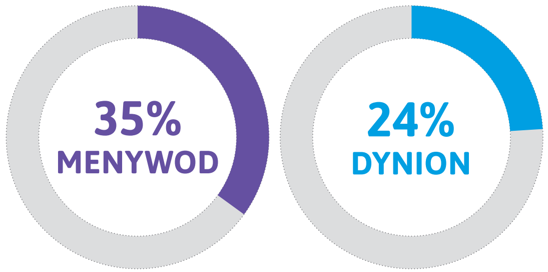

sy'n hawlio Credyd Cynhwysol yng Nghymru mewn gwaith

CASGLIAD

Wrth i ni fwrw golwg nôl dros flwyddyn arall heb gynnydd clir a chyson, mae'n bosibl y bydd y nod a ysbrydolodd gyfres Cyflwr y Genedl – i Gymru ddod yn arweinydd byd ar gydraddoldeb rhywedd – yn ymddangos yn fwy anodd ei gyflawni nag erioed. Mae'n hanfodol bod Llywodraeth newydd Cymru, ynghyd â'r sectorau cyhoeddus a phreifat ehangach a chymdeithas sifil, yn dyblu'r ymrwymiad hwn ac yn symud camau gweithredu ac adnoddau sy'n cyd-fynd â her yr uchelgais hon.

Rhaid i fynd i'r afael â safle anghyfartal menywod yn y farchnad lafur, darparu gofal plant fforddiadwy a mynd i'r afael â gwahaniaethu rhywedd fod yn flaenoriaethau allweddol. Gyda ehangu gofal plant ar y gorwel, mae'n hanfodol bod darpariaeth newydd yn cael ei chynllunio mewn ffordd sy'n cefnogi teuluoedd ar yr incwm isaf yn fwy effeithiol.[16] Wrth i Gymru fynd trwy drawsnewidiad economaidd mawr, rhaid i raglenni sgiliau gwyrdd fynd i'r afael â rhwystrau a sicrhau y gall menywod elwa o gyfleoedd swyddi newydd ar delerau cyfartal. Gyda salwch hirdymor ar gynnydd fel rheswm dros anweithgarwch economaidd menywod, rhaid i weithredu Cynllun Iechyd Menywod fynd rhagddo ar gyflymder gyda digon o adnoddau ym mhob cam.

Rhaid ymgorffori a chynnal cynnydd ar gynrychiolaeth amrywiol a chyfartal, gan gynnwys drwy weithredu argymhellion yr Adolygiad o Senedd sy'n Gynhwysol ac yn Ystyriol o Deuluoedd yn gyflym.[17]

Rhaid i fynd i'r afael â thrais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol (VAWDASV) ar bob lefel o gymdeithas barhau i fod yn flaenoriaeth, ond ni ellir ei ddileu heb fynd i'r afael ag anghydraddoldeb rhywedd a gwahaniaethu yn ehangach. Rhaid i oroeswyr allu cael mynediad at gymorth drwy sector arbenigol adnoddau cynaliadwy.

Gyda Chynllun Gweithredu Hyrwyddo Cydraddoldeb Rhywedd yng Nghymru yn dod i ben yn 2023, mae'n hanfodol bod Llywodraeth newydd Cymru yn datblygu cynllun gweithredu wedi'i adnewyddu ar gyfer cydraddoldeb rhywedd sy'n nodi cynnydd uchelgeisiol a mesuradwy ar gyfer y tymor byr, canolig a hir, gan gynnwys cyflwyno cyllidebu ar sail rhywedd ar draws y llywodraeth a gweithredu Confensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Ddileu Pob Math o Wahaniaethu yn Erbyn Menywod (CEDAW).

ÔL-NODIADAU

[1] Crenshaw, K. (1989), Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics, University of Chicago Legal Forum 139. Ar gael yn: https://scholarship.law.columbia.edu/faculty_scholarship/3007/.

[2] RhCM Cymru (2025), Trawsnewid Addysg a Gofal Plentyndod Cynnar yng Nghymru, https://wenwales.org.uk/en/transforming-early-education-and-childcare-in-wales/.

[3] RhCM Cymru (2026), Profiad Menywod o'r Daith Wleidyddol yng Nghymru, https://wenwales.org.uk/en/campaign/diverse5050/womens-experience-of-the-political-journey-in-wales/.

[4] Llywodraeth Cymru (2023), Arolwg Ymgeiswyr Llywodraeth Leol: 2022, https://www.gov.wales/local-government-candidates-survey-2022.

[5] The Commissioner for Public Appointments (2026), Annual Report 2024-25, https://publicappointmentscommissioner.independent.gov.uk/wp-content/uploads/2026/02/2025-12-17-CPA-2024-25-Annual-Report-for-publication-updated.pdf.

[6] Rape Crisis England and Wales, Rape and Sexual Assault Statistics, https://rapecrisis.org.uk/get-informed/statistics-sexual-violence/.

[7] Cymorth i Ferched Cymru (2026), State of the System, https://welshwomensaid.org.uk/wp-content/uploads/2026/03/State-of-the-System-2026.pdf.

[8] Rape Crisis England and Wales, Rape and Sexual Assault Statistics, https://rapecrisis.org.uk/get-informed/statistics-sexual-violence/.

[9] SYG (2026), Troseddu yng Nghymru a Lloegr: blwyddyn sy'n dod i ben Mawrth 2025, https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/crimeandjustice/bulletins/crimeinenglandandwales/yearendingdecember2025.

[10] Y Swyddfa Gartref (2023), Crime outcomes in England and Wales 2024 to 2025, https://www.gov.uk/government/statistics/crime-outcomes-in-england-and-wales-2024-to-2025.

[11] Rape Crisis England and Wales, Rape and Sexual Assault Statistics, https://rapecrisis.org.uk/get-informed/statistics-sexual-violence/.

[12] Llywodraeth Cymru (2026), Tlodi incwm cymharol: Ebrill 2023 i Mawrth 2025 (Ystadegau Swyddogol o dan Ddatblygiad), https://www.gov.wales/relative-income-poverty-april-2023-march-2025-official-statistics-development-html.

[13] Grŵp Cyllideb Menywod y DU (2022), The gendered impact of the cost-of-living crisis. https://wbg.org.uk/wp-content/uploads/2022/03/The-gendered-impact-of-the-cost-of-living-crisis.pdf.

[14] DWP (2026), Ystadegau Credyd Cynhwysol, 29 Ebrill 2013 i 8 Ionawr 2026, https://www.gov.uk/government/statistics/universal-credit-statistics-29-april-2013-to-8-january-2026/universal-credit-statistics-29-april-2013-to-8-january-2026.

[15] Grŵp Cyllideb Menywod Cymru (2023), Far from a Vital Safety Net: Benefit Conditionality, Sanctions and Women in Wales, https://wwbg.org.uk/wp-content/uploads/2023/08/Far-From-a-Vital-Safety-Net-Benefit-Conditionality-Sanctions-and-Women-in-Wales.pdf.

[16] RhCM Cymru (2025), Trawsnewid Addysg a Gofal Plentyndod Cynnar yng Nghymru, https://wenwales.org.uk/en/transforming-early-education-and-childcare-in-wales/.

[17] Senedd Cymru (2026), Senedd i bawb: Adroddiad yr Adolygiad o Senedd sy'n Gynhwysol ac yn Ystyriol o Deuluoedd, https://laiddocuments.senedd.wales/gen-ld17909-en.pdf.

WEN Wales Cymru

www.wenwales.org.uk

@WENWales